

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига I

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

PRESIDENCY

ACADEMIC SPEECHES

Volume 1

Accepted on October 20th 2016, at the 7th meeting of the
SASA Presidency

Editor

academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2016

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига 1

Примљено на VII седници Председништва САНУ
од 20. октобра 2016. године

Уредник

академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2016

SASA PRESIDENCY

academician Vladimir S. Kostić,
President of SASA

academician Zoran V. Popović,
Vice President of SASA for Natural Sciences

academician Ljubomir Maksimović,
Vice President of SASA for Social Sciences

academician Marko Anđelković,
Secretary General of SASA

academician Stevan Pilipović,
President of SASA Branch in Novi SAD

academician Gradimir Milovanović,
*Secretary of the Department of Mathematics,
Physics and Geo Sciences*

academician Miroslav Gašić,
*Secretary of the Department of Chemical
and Biological Sciences*

academician Zoran Lj. Petrović,
Secretary of the Department of Technical Sciences

academician Dragan Micić,
Secretary of the Department of Medical Sciences

academician Predrag Piper,
Secretary of the Department of Language and Literature

academician Časlav Ocić,
Secretary of the Department of Social Sciences

academician Mihailo Vojvodić,
Secretary of the Department of Historical Sciences

academician Milan Lojanica,
Secretary of the Department of Fine Arts and Music

ПРЕДСЕДНИШТВО САНУ

академик Владимир С. Костић,
йредседник САНУ

академик Зоран В. Поповић,
йойййредседник САНУ за йриродне науке

академик Љубомир Максимовић,
йойййредседник САНУ за друшйвене науке

академик Марко Анђелковић,
йенерални секретйар САНУ

академик Стеван Пилиповић,
йредседник Ойранка САНУ у Новом Сагу

академик Градимир Миловановић,
*секретйар Одељења за маййемаййику,
физику и йео-науке*

академик Мирослав Гашић,
*секретйар Одељења хемијских
и биолошких наука*

академик Зоран Љ. Петровић
секретйар Одељења йтехничких наука

академик Драган Мицић,
секретйар Одељења медицинских наука

академик Предраг Пипер,
секретйар Одељења језика и књижевности

академик Часлав Оцић,
секретйар Одељења друшйвених наука

академик Михаило Војводић,
секретйар Одељења исйоријских наука

академик Милан Лојаница,
секретйар Одељења ликовне и музичке умейности

Ликовни прилози

Петар Лубарда

Наука, слика, Свечана сала САНУ
(на предњим корицама)

Мило Милуновић

Умειнос̃и, слика, Свечана сала САНУ
(на задњим корицама)

Ђорђе Јовановић

Наука и умειнос̃и, скулптура, улазни хол у САНУ
(на почетку књиге)

Младен Србиновић

Детаљи *Виѣража*, Свечана сала САНУ
(на белинама у књизи)

САДРЖАЈ

Академик Владимир С. Костић, председник САНУ	
<i>Поздравна реч</i>	15
Академик Миро Вуксановић	
<i>О ѝрисѝујним беседама</i> <i>срѝских академика</i>	17
Приступне беседе садашњих редовних чланова САНУ	29
Одељење за математику, физику и гео-науке	
Академик Миљко Сатарић	
<i>Микроѝубуле, коридори за унуѝарђелијски</i> <i>саобраћај и сиѝнализацију</i>	49
Академик Зоран Кнежевић	
<i>Quo vadis mechanica coelestis?</i>	65
Одељење хемијских и биолошких наука	
Академик Милена Стевановић	
<i>SOX ѝени: од оѝкрића до функције</i>	87
Академик Славко Ментус	
<i>Секундарни елекѝрохемијски извори енерѝије са</i> <i>инѝеркалајним елекѝродним маѝеријалима</i>	109
Одељење техничких наука	
Академик Дејан Б. Поповић	
<i>Енѝройија или неѝенѝройија: шѝа је</i> <i>уѝицало на мој развој?</i>	137

Академик Душан Теодоровић	
<i>Моделирање саобраћаја</i>	149

Одељење медицинских наука

Академик Ђорђе Радак	
<i>Кароидна хирургија, 360 секунди самоће</i>	167
Академик Небојша Радуновић	
<i>Од хелије до новорођенчећа</i>	185
Академик Душица Лечић Тошевски	
<i>Рај и мир у исихијатрији</i>	203

Одељење језика и књижевности

Академик Јасмина Грковић-Мејдор	
<i>Обрасци заклињања у историјској ђерсијективи: лингвистички и коинитивни увиди</i>	223
Академик Миро Вуксановић	
<i>Балада о најдражој речи</i>	235

Одељење друштвених наука

Академик Коста Чавошки	
<i>Слава и бесмртност</i>	245
Академик Часлав Оцић	
<i>Крај рада или ново ројство?</i>	257

Одељење историјских наука

Академик Михаило Војводић	
<i>Берлински конгрес – после тридесет година (српски њољед)</i>	273

Одељење ликовне и музичке уметности

Академик Петар Омчикус	
<i>Изложба слика</i>	291

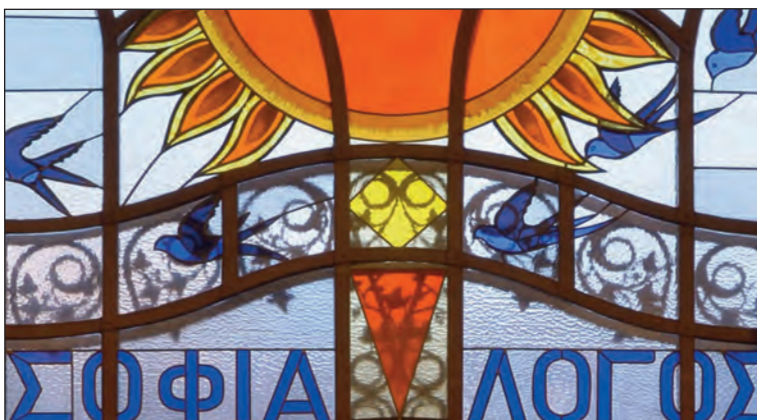
Радне биографије беседника

Миљко Сатарић	299
Зоран Кнежевић	303

Милена Стевановић	309
Славко Ментус	315
Дејан Б. Поповић	321
Душан Теодоровић	327
Ђорђе Радак	333
Небојша Радуновић	339
Душица Лечић Тошеовски	345
Јасмина Грковић-Мејдор	351
Миро Вуксановић	355
Коста Чавошки	359
Часлав Оцић	363
Михаило Војводић	369
Петар Омчикус	373

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Часлав Оцић

Крај рада или ново ројсѣво?

Иде ли човечанство ка друштву без рада? Последњих декада 20. века у глобалној идеосфери доминирали су ендистички конструкти као што су „крај идеологије“, „крај историје“, „крај географије“.

- *Крај идеологије* требало је да означи опадајући утицај класа на политику, где левица и десница прихватају *класни мир* државе благостања.

- *Крај историје* је дошао, јер, како наводи Фукујама, оно што се крајем другог миленијума јавља као облик друштвене организације и системско решење у развијеним западним земљама представља последњу степену у досадашњем хиљадама година старом еуномијском трагању човека, трагању за бољитком: *систем либералне демократије*, тврди се, најбољи је могући и неће бити потраге за новим ни тежњи за променом. Парадоксално: историја избачена кроз прозор вратила се на велика врата – чак се згушњава, што је чини епохалном; неке мислеће личности – које њихови противници оптужују за моралну панику – ту епоху забринуто доживљавају као предапокалиптичку.

- *Крај географије* најавио је Меклуан: електронски медији направили су од Земљине кугле „глобално село“; различити технолошки детерминисти развили су идеју и пренели је и у друге системе информација – када у истом тренутку сви „глобални“ грађани буду могли да добију сваку информацију, то значи да физичке дистанце више не постоје, тј. да је укинута *историја* као што, наводно, „крај историје“ укида *време*.

Крајем минулог столећа већина западних и транзиционих интелектуалаца веровала је (или им се то чинило) да наступа време универзализације, уместо *хантијинијоноовској* сукоба цивилизација, да долази *ера глобалне цивилизације*. То је време када и глобални моћници интензивирају рад на својеврсном историјском инжењерингу: безусловна заповест новог *ПС-а*

(Правила службе) која гарантује опстанак и ширење глобалне цивилизације у знаку је Капитала и гласи: аутентична политика и култура не смеју да стоје на путу економској експанзији транснационалног капитализма. И по цену саморазарања ове цивилизације, којој је изгледа то иманентно, јер апсолутна, глобална турбокапиталистичка цивилизација бори се против свега што је у основи *сингуларно*, аутентично: против нације и националне државе, против права, против науке, против васпитања и образовања, против породице, против вере, против традиције уопште, па и против рада. Упрошћено речено: против квалитета, а за квантитет! Против вредности, а за корисност; против креативности, а за имитацију и симулацију; за униформност, а против диверзитета; за сивило и досаду медиокритетства; максимизацију количине и брзине...

У ствари: „Победа и пословање једини су њени императиви. И најмања приврженост, осећање, право, закон, љубав, емоција, религија – све што може да угрози потпуну слободу [избора, додао Ч. О.] представља уступак конкуренцији, камен је спотицања и знак пораза. Све је дозвољено, али тек пошто се осигура економска победа, тек пошто превласт [капитала, додао Ч. О.] постане извесна“, записао је у роману *Гомора* пре неколико година италијански књижевник Савијано.

Столеће пре тога, у интервјуу за *Чикаго Трибјун* 1916, индустријалац Хенри Форд је изјавио: „Историја је мање-више глупост. Она је традиција. Не треба нам традиција. Хоћемо да живимо у садашњости, и једина историја која је вредна више од пишљивог боба јесте она коју стварамо данас“. Дакле, *Ми* стварамо историју, *Ми* смо земаљски богови, демијурзи и господари света!

Ко смо то *Ми*? Поменуо сам *модернисму* Форда. Ево још једног радикалног, превратничког одговора:

Prezrivo ću baciti svoju rukavicu
u lice svijetu
i gledat ću kako se ruši
ovaj gigantski pigmejac
a njegov pad neće pogasiti mogega žara.
Zatim ću kao neki pobjednički bog
poći nasumce
kroz ruševine svijeta
i, davajući svojim riječima snagu djela,
osjetit ću se jednak stvoritelju.

Ко је аутор ове поеме? Карл Маркс! Трагом Маркса, пост-модернисти иду корак даље, они нас без освртања на поуке прошлости, без остатка, усмеравају ка будућности: Honor the Past – Imagine the Future! Кличу политички лидери, секундирају економски експерти, инстант-реформатори. При томе, од нас се захтева не само да о будућности маштамо него и да је антиципирамо и да се за њу (најчешће у разним обојеним револуцијама) и боримо.

Вратимо се нашем главном јунаку, јунаку постхеројске ере – Хенрију Форду. Пре сто година он је изјавио да раднике треба да замене роботи, јер они „у сваком случају немају синдикат с којим морамо да преговарамо“. Дакле, *централно економско њињање* је ипак *њињање моћи и њињереса*. Из њега се изводе питања техничког прогреса, ефикасности и исплативости.

Да ли *аутиомајизација*, светска економска криза и растућа *незайосленост* наговештавају *груштво без рада* тј. *крај рада*? Да ли су *киборзи* нови *робови* (којима ће владати неки савремени *хенрији фордови* или мегабанкари) или су они нови *јосиодари*, па чак можда – како то (чини ми се: наивно) верује неомарксиста Антонио Негри – субјекти нове (комунистичке) револуције, уместо ишчезле индустријске радничке класе?

Кант је пре више од два века тврдио да је човек једино биће с егзистенцијалном потребом да ради; то није потреба за радом самим по себи већ *јојтреба за смислом*.

„Светска историја, схваћена као историја држава, борба је између два и само два принципа. Човек има два, и само два начина, да себи обезбеди потребна добра: економски начин обезбеђивања добара је рад, а политички пљачка. *Економски* начин значи: мир, слободу, братску заједницу, другарство, хуманост. *Политички* начин значи: рат, неслободу, егоистичко друштво, доминацију, варварство.“ Тако је пре више од осам деценија немачки социолог Опенхајмер априорно антагонизовао политички и економски домен на штету првог, а у прилог другом.

Тргујмо, не ратујмо! – ту поруку одлазећим феудалним апсолутистичким монархијама упутио је тржишни капитализам у доласку. Данас, насупрот тој (наизглед) мирољубивој транзиционој пароли, превлађује мишљење о привреди као основној сфери сукоба интереса на глобалној равни. Мишљења се разликују према томе да ли се као примарни актери суче-

љавања виде *фирме* или *државе*, односно нације. Транснационални либерали и *геоекономисти* воде жестоке распре око тога, одевајући у ново рухо два столећа старе полемике о улози економских и неекономских чинилаца (пре свега, државе) у привредном развоју појединачних земаља.

Заговорници геоекономике тврде да је после хладног рата главна битка економска; она се води између различитих типова националних капитализама. Конкурентност је кључ јер је глобализација *игра с нултом сумом*. Не фирме, него места, нације, државе, блокови међусобно конкуришу. Не пориче се све већа међузависност светских економских процеса; али, *Ми* треба да одговоримо на глобализацију тако што ћемо бити *јачи* у односу на наше конкуренте. Ту се види и нова улога државе: она уместо *државе блајосићања* постаје *држава конкуренције*, која треба да да главни допринос нашој *победи*; амерички геоекономист Лутвак написао је још 1993. књигу под насловом: *Како победити у геоекономској борби за економску напредност*.

Критичари замерају геоекономистима да падају у територијалну замку претпостављајући да се привреде могу дефинисати – математички речено – у дискретним територијалним терминима. Рејк верује да се идеја конкурентности користи за смањење пореза и за сузбијање интереса радника. И Чомски, инострани члан САНУ, сматра да је геоекономика идеологија која служи интересима богатих да притисну раднике да више раде за мању награду. Кругман тврди да је нетачно да водеће нације света у неком значајном степену економски конкуришу једна другој. Фирме, а не нације, такмиче се у глобалној привреди. Геоекономика служи националним, а не транснационалним пословним интересима и води протекционизму.

Заговорници транснационалног либерализма су коалиције елита у либералним државама, међународне институције и транснационалне корпорације. За њих су слободна трговина и отворена тржишта кључ економског успеха и просперитета. Према њима, глобализација је позитивно добро за све: то је *игра с ненултом сумом* у којој сви добијају. Мешање државе у привреду је лоше: протекционизам има катастрофалне последице. Улога државе је да ствара најбољу пословну климу за корпорације. Свет се састоји од држава које су „пријатељске“ или „непријатељске“ према тржишту (мерено индексима

слободе Freedom House-a). Опасност нису друге државе већ протекционисти; непријатељи у другим државама су у ствари непријатељи тржишта – тако (идеолошки) интонирају своју аргументацију неолиберали.

Још је Карл Шмит тврдио да је *raib* излаз из кризе: излаз из мале кризе је мали, а из велике – велики рат! (Неки историчари и економисти сматрају да се из Велике кризе тридесетих изашло тек и коначно Другим светским ратом). Стварање кризних жаришта и покретање ратова без победника (no win war) и преко опуномоћеника (war by proxies) после Корејског рата средином минулог века (први такав рат) постало је ствар рутине моћника. А изгледа и нужност, јер се структура производње и потрошње, на пример, у САД, драстично променила у корист војноиндустријског комплекса, тако да било каква динамизација привредне активности, односно излазак из кризе, подразумева раст производње оруђа, оружја и муниције. А тражњу је могуће повећати само ако се крене у неки нови рат. Ту су и профити највећи и брзо се остварују. Дакле, инвестиција у рат је у привредама такве структуре најисплативија инвестиција. Како се то одражава на тржиште рада? Осим повећане тражње за оруђем, оружјем и муницијом, расте тражња и за плаћеницима (јаничарима), проституткама и (вољним и невољним) донаторима људских органа. А с обзиром на то да већ дуже време живимо у постхеројском добу, то се сматра „нормалним“, а ко у домену тих „нових“ услуга упе, он је јунак нове реалности (пример: Кушнер).

Изрази који се користе у данашњим економским расправама у знатној мери дефинисани су семантичким наслеђем из ранијих дебата. При томе, у економској терминологији видљив је утицај других тзв. егзактних наука: најпре физике (равнотежа, осцилаторна кретања...), затим биологије (кружни ток или циркулација, раст, развој, семенски капитал), медицине (шок терапија) и све више војне науке (економске санкције, економска безбедност, економски рат, хибридни рат, кост-бенефит анализа стратешких миграција као оружја рата, стратешки менаџмент...). Милитаризација економике (науке о привреди) несумњиво је последица милитаризације економије (привреде). Многи критикују употребу војних термина у економској сфери; они ту милитаризацију сматрају изразом неомеркантилизма и економског национализма; по њима, она нужно води у конфликте.

Јер, реална и „надреална“ (спекулативна) економија (заснована на војној и политичкој моћи, а не на економској ефикасности) перманентно нарушава равнотежу (пре свега капитала и рада) потребну за одржив привредни (и укупни) развој. Да ли је ту пређена тачка сингуларитета? Ако јесте, онда ту, у погледу будућности човечанства, никаква наука не може помоћи. Па ни Институт за нову економску теорију (ИНЕТ) за чије оснивање је познати магнат Сорош обезбедио четири милијарде (наравно, не својих!) долара. Досадашња економска наука, тврди Сорош, није могла да реши питање незапослености; то ће питање решити нови економски теоретичари из ИНЕТ-а! Из искуства је познат исход судара *знања* и *моћи*, економике и политике. Пример избора између *расија* и *власија* илуструје парадокс привредних реформи у социјализму – од НЕП-а до Драгослава Аврамовића, члана САНУ. Показало се да *реформа* не може да се схвати само као *економски* процес (још мање као само *монетарни*, на шта се својевремено у основи свео Аврамовићев Програм I) чији је циљ повећање стопе раста економских агрегата – она је и *друштвени* процес у коме се сукобљавају *интереси* хетерогених социјалних група (што је одмах дошло до изражаја чим је Програм II отворио питање државе и својине, односно промене констелације моћи). Исход тог сукоба је познат. Без обзира на ингениозност Аврамовићеве замисли и успеха у првој фази њене реализације, сироти деда Аврам би проглашен за „непријатеља“ и тиме даде оригиналан допринос типологији непријатељства.

Према Бодријаровој генеалогiji *непријатељства* (у незнатно модификованој Бјунг-Чул Хановој интерпретацији) непријатељ се у првом стадијуму појављује као *вук*. Он је спољашњи непријатељ који напада и од кога се људи бране тако што праве утврђења и подижу зидове. У следећем стадијуму непријатељ поприма форму *јацова* који спроводи операције у подземљу; борба против њега се води хигијенским средствима. После наредног стадијума *бубе* непријатељ преузима виралну форму: „Четврти стадијум су *вируси* [...] Против вируса се теже можемо бранити, пошто су они у срцу система.“ Вирус је „фантомски непријатељ који се шири преко читаве планете, свуда продире [...] и улази у све пукотине моћи.“ (Према Бодријару, тероризам је главна фигура виралне силе). Чак и у виралном облику непријатељство следи имунолошку шему. Али генеалогija непријатељства не поклапа се с гене-

алогijом (тврде) силе. Сила позитивности не претпоставља никакво непријатељство (изузев аутошовинизма). Зато је *не-уронска сила* мање видљива од виралне силе, јер настањује *йросйор једнакої* (лишен негативности) у коме не долази до поларизације пријатеља и непријатеља, унутрашњег и спољашњег, сопственог и туђег. Бодријар и Бјунг-Чул Хан сматрају да су нови облици силе иманентни самом систему; управо стога не стимулишу имуну одбрану. Они су можда у праву када је реч о развијеним, зрелим, презасићеним и премореним западним друштвима. Чини нам се да то не би могло да важи за балканске барбарогеније којима медијским тепих бомбама спин доктори и други збуњивачи и слуђивачи испирају мозак 24 сата дневно, 7 дана у недељи, 52 недеље у години. Биће да је то пре покушај манипулације свешћу наметањем самомржње и/или депресије, што у сваком случају треба да резултује одсуством воље за животом. И да се тако реметилачки фактор *само-до-крај*-чи. Ендизам на делу...

Сложена и противречна стварност (и контрапродуктивност пропаганде), међутим, довели су и стално доводе у питање редукционистички карактер ендистичких интелектуалних творевина. Ове теорије нису настале само као плод озбиљне тежње за објашњењем и разумевањем појава и процеса, оне имплицитно и оправдавају и усмеравају (што је улога *идеологија*, тако да нема говора о некаквом њиховом крају, јер нема краја интересима: они се чак универзализују), дакле, те теорије, поред аналитичко-експланаторне, играју и (тачније: имају пре свега) *лејитимизацијску* улогу.

Модерни рационализам (насупрот страстима и хероизму романтизма) донео је универзализацију интереса и њихову легитимизацију. И то не само као легитимност интереса опстанка и развоја, тј. побољшања живота појединца и заједнице, него и, с обзиром на реалну констелацију моћи, као легитимност интереса потчињавања, искоришћавања и уништења других (слабијих): „Ако видимо да побеђује Немачка, ми треба да помогнемо Русију, а ако видимо да побеђује Русија, ми треба да помогнемо Немачку, да би их се што више међусобно поубијало“, рекао је 1941. године у америчком Сенату Хари Труман, дајући парадигматичан пример схватања интереса великих моћника.

Овако поимање „голих“ интереса лишено осећања и принципипјелности, на граници цинизма, очигледно је прирасло

срцу и локалним моћницима који га примењују на сопственим поданицима.

Истовремено су све снажније тенденције *комерцијализације* и *корпоративизације*. Све је предмет купородаје, укључујући и људе, њихове органе, па и душе. Локалне и регионалне пијаце узглобљују се у глобални бувљак проданих душа. *Mainstream* неолиберална доктрина то легитимизује слободом избора на светском – једином правом – тржишту (рада): дакле, („поштено“, без гриже савести) радим за онога ко ме више плати. На том тржишту у последње време је све већа гужва: понуда расте експоненцијалним трендом, јер, све већа понуда прати општи тренд масовног осиромашења (већина земаља другог света транзиционом пљачком претворена је у земље трећег света, а расте и јаз између традиционално развијених и неразвијених), па цене издаје, у складу с теоријом, рапидно падају.

Шта се некад о томе уобичајено мислило? „Нација може да преживи своје будале, па чак и амбициозне. Али нација не може да преживи издају изнутра. Непријатељ пред вратима је мање страшан, јер је познат и носи своју заставу отворено, док се издајник креће слободно унутар градских капија; његов лукави шапат шири се свим улицама и чује се [...] у кулоарима владе. Такав издајник нам се не појављује као издајник, он прича гласом који је жртвама близак и пријатан; његово лице и начин одевања сличан је њиховом и он оживљава ону поквареност која лежи дубоко у срцу сваког човека. Издајник разара душу нације, подрива темеље града, шири заразу у телу политике, све док она не подлегне његовој болести. Мање се треба плашити убица – издајник је куга!“ писао је Цицерон пре две хиљаде година. Шта се отада променило? Много тога, нарочито од краја Другог светског рата, што се на примеру Енглеске може видети у књизи *Значење издаје* ненадмашне Ребеке Вест.

Максимална количина и максимална брзина врхунске су и (једине) вредности; оне замењују сваку вештину – и, дакако, врлину. Die Schnellen fressen die Langsamen (брзи прождиру споре) записала је 1997. Хајке Лајтшу-Фехт у чланку који се зове: *Сви ћемо једној дана бити Први*, дефинишући тако суштину (турбо)капиталистичке идеологије.

Дакле: *ишћо више, ишћо брже!* То је једино мерило успеха. А да бисмо били успешни морамо се *инкорпорирати*: влада

је постала корпорација, партија је постала корпорација, и болница је корпорација, то је и школа, и научноистраживачки институт, чак и црква, војска је професионална, плаћеничка (солдати убијају за солде)... Циљна функција корпорације је максималан профит. Дакле, школа више не образује и не васпитава, научници не трагају за истином, војници не бране земљу, политичари не брину о општем добру (сматра се да је државничко понашање атавизам прошлости), свештеници не брину о душама верника, економија је постала нова религија, сви су у бизнис сектору у трци за максималном добити. У свету доминирају тенденције замене културе забавом (тј. забавом; ове речи имају исти корен: забит = заборавити), обука замењује образовање, технике убеђивања (*йреумљивањем*) потискују, чак укидају науку, а политичка сцена поприма све више обележја циркуса и сточне пијаце. Њиховим дискредитовањем губи се аутономија појединих друштвених сфера (политике, науке, здравства, просвете, спорта, медија, ...), срозава се њихов квалитет, губи се њихова аутентичност и разлог постојања. Личности постају све више индивидуе (редуковане на функцију пореског обвезника и потрошача); међутим, све мање је произвођача који би могли бити опорезовани и који би се својим зарадама на тржишту потрошних добара појавили као носиоци ефективне тражње. Падају буџетски приходи, пада тражња; зато настају кризе.

Губи се *смисао еџисџенције*, људи постају сувишни: сматра се да у развијеним западним земљама више од половине оних који сада ступају у радно способно доба никада неће добити посао.

Идеологија модерне је убила Бога, идеологија постмодерне убија човека. Његов наследник, „постчовек“ или „натчовек“, по схватању „трансхуманиста“ биће бесполни *киборџи* испуњен имплантима (у Немачкој је већ донет закон о трећем полу), који ће се размножавати помоћу вештачке оплодње, имајући притом могућност да егзистира у разним „телима“. Главна тежња је – достизање (биолошке и „дигиталне“) бесмртности и стварање „суперразума“, према коме ће човек бити створење нижег реда.

На потенцијалну опасност за либералну демократију коју представља употреба нових биотехнологија које се користе у трансхуманистичке сврхе упозорио је, још пре деценију и по, Фукујама. Он скицира кратку историју човекових промена у

схватању природе: од Платоновог и Аристотеловог уверења да људска бића имају „природан крај“ до идеала утописта и диктатора модерног доба који желе да трансформишу друштво у идеолошке сврхе. Манипулисање ДНК-ом потомака једне особе, међутим, имаће дубоке и потенцијално страховите последице по политички поредак, иако се то можда чини с најбољим намерама.

Изгубљен је тиме и *смисао развоја*. Слаби су изгледи да за нашег живота видимо крај светске економске кризе. Криза је фактички постала перманентно стање на које се треба привикавати. Томе служе различити reality shows. Посмодернистичка идеологија све то релативизује, све вредности поравнава и, деконструишући прошлост и садашњост, припрема нас за постхуману (или: постхумну) будућност.

У међувремену нам се стално саветује да треба да живимо у миру и стабилности. „Стабилност“ овде стоји као еуфемизам за „контролу“. У новомовору, дакле, „стабилност“ може да значи (и најчешће значи): све је под контролом! Тачније: под *нашом* контролом. То је суштина и старог и новог империјализма. У старом империјализму контрола се врши директно (применом тврде силе; копненом инвазијом, на пример) а у случају новог, тзв. економског империјализма много суптилније: применом *најевски* дефинисане (реч је о Џозефу Нају) – меке и паметне силе. Економски империјализам се јавља када једна земља контролише другу и користи потребне ресурсе за ту контролу. Идеолошко *ојравдање* контролора гласи: то је јефтиније за земљу-жртву, стога она „дозвољава“ да буде контролисана. Критичко *осјораване* контролисаних: земља-жртва увек има могућност да каже „не“, нема дугорочног решења, тј. одрживости економског империјализма, јер доминација траје док трају ресурси који се користе за контролу. Са становишта интереса империјалне силе решење је: учинити земљу-жртву зависном од ресурса „контролора“, на пример, *задуживањем*. (Класична окупација је много ризичнија и скупља.)

Актuelан је (и парадигматичан) случај грчког дужничког ropства. Јанис Варуфакис, бивши грчки министар финансија, 6. фебруара 2015, сажео је проблем у једној реченици: „Збуњен и брљив политички персонал, *неипрајући системску природу кризе* следи политику сличну тепих-бомбардовању поносних европских нација да би их тобож спасао.“

Пред нашим очима „стари поредак“ се мрви (или је већ у развалинама) пред силама ароганције (*Ми правимо историју!*) и цинизма (експеримент деконструкције). У све снажнијем процесу десуверенизације, тј. историјске десубјективизације, бројчано мали и економски немоћнији народи постају објект („заморчићи“) „новог“ поретка: „Текућа политика Европе води је распарчавању. Најгори сценарио кризе је ко-совизација Грчке, Шпаније, Ирске, Португалије, Италије итд. у протекторате који користе евро, под намесништвом европског комесара и локалних клептократа, с омладином као јединим значајним извозним артиклом.“ Овим је речима Варуфакис предсказао крајем 2014. посткризни развој Европе и Грчке уколико изостане радикални искорак из најтеже финансијске и економске кризе од Другог светског рата.

Има ли још у том суморном светском пејзажу изгледа за различитост и разноликост, за универзална начела и правила, за опште вредности, за мале, слабе и сиромашне, „талантљиве а нешчасћљиве“? *Песимисти* их не виде (јер, како општу судбину тумачи Вајлдов ткач: „У рату, јаки од слабих праве робове, а у миру то чине богати од сиромашних“), *оптимисти*чки озарена лица сцијентициста и технобирократа проповедају безрезервну веру у неминовну светлу будућност. А *реалисти*? Они – сучу рукаве!

С мотом „Кад ћаво куца на врата – ти ради!“ шездесетак еминентних *реал-оптимиста* окупило се недавно под окриљем САНУ и сачинило зборник *Мојуће сипрашеије развоја Србије*. Резултат њиховог стратешког мишљења и делања је и (нови) Институт за стратешка техно-економска расуђивања (ИСТЕР), који треба да одговори на изазове опстанка и развоја који су пред нама.

Охрабрује и иницијатива Одељења друштвених наука САНУ да се покрене свеодељењски, дакле мултидисциплинарни, пројект под радним насловом „Будућност Србије“, који треба да одговори на питање: Куда (да) иде Србија?

Дакле: раду никад краја. Раду – у слободи.